

Utbildningsdepartementet

Remissyttrande över betänkandet Ett likvärdigt betygssystem (SOU 2025:18)

Almega Utbildning (nedan kallat förbundet) har getts möjlighet att lämna synpunkter på ovan rubricerat betänkande och vill framföra följande.

Almega Utbildning är en arbetsgivar- och branschorganisation för fristående förskolor och skolor. Förbundet har cirka 820 medlemmar. Förbundets medlemmar är bundna av kollektivavtal och är verksamma över hela landet. Fristående förskolor och skolor fyller en viktig roll i svensk utbildning. I dag väljer drygt 420 000 elever och cirka 50 000 medarbetare fristående skolverksamheter.

Sammanfattning

Förbundet tillstyrker

- Förslagen om ny numerisk betygsskala 1-10 och nya betygskriterier som är stödjande vid betygssättningen, avsnitt 9.
- Förslagen om meritvärdeskalibrering (dock inte för komvux), avsnitt 10 och 11.
- Förslagen om hantering när betygsvärden inte kan kalibreras eller nationella slutprov inte kan genomföras, avsnitt 12 och särskilt 12.3 och 12.5.
- Förslag om nationella prov och nationella slutprov, med viss oro för komplexiteten vid genomförandet, avsnitt 17.1
- Förslaget om att anpassningar ska beslutas av rektor och undantag ska beslutas av Skolverket, avsnitt 17.1.12.
- Förslagen om ikraftträdande och tillämpning av det nya betygssystemet, avsnitt 20.1.1. Förbundet ställer sig dock tvekande till om tidsplanen är tillräcklig.

Förbundet avstyrker

- Förslagen om införande av slutprov som enda väg för slutligt meritvärde på kommunal vuxenutbildning och bedömer att den del som rör komvux behöver utredas ytterligare, avsnitt 13.

Övergripande synpunkter

Förbundet välkomnar översynen av dagens betygssystem och möjligheterna att bättra säkerställa att betygen motsvarar elevernas faktiska kunskap. Förbundet bedömer att

utredningen gjort ett grundligt arbete och vägt olika alternativ mot varandra och att förslagen därmed är väl avvägda och rimliga.

Vi välkomnar också förslaget att betygssystemet kompletteras med en meritvärdeskalibrering. Det lägger en god grund för likvärdiga meritvärden när eleverna söker till högre utbildning. Det kommer också att förhindra de så kallade glädjebetygen och allt för stora skillnader mellan betyg och provresultat.

Förbundet ställer sig därför positivt till förslagen om betygssystemet och att kalibrera meritvärdet. Men vi kan se att både det nya betygssystemet med en numerisk och utökad betygsskala och själva meritvärdeskalibreringsmodellen är komplext och initialt svårt att tillämpa. Det kräver tydliga och genomarbetade stödmaterial och tid för lärare och skolledare att ta till sig den nya reformen.

Det finns en risk för att det nya systemet kommer att innebära en ökad arbetsbörda och administration som kan bli svår att hantera. När slutproven skett ska dessa rättas centralt av Skolverket och till det krävs legitimerade lärare. Kommer det att finnas tillräckligt många lärare som vill bidra och rätta proven? Vidare ska elevernas betyg rapporteras in till Skolverket, som därefter ska kalibrera dem med resultaten på slutproven för att få fram meritvärdena. Det är möjligt att det på ett enkelt sätt går att hantera genom digitala verktyg, men det handlar om ett stort antal tekniska frågor, exempelvis om system "som pratar med varandra" och krav på digitala standarder som gör att genomförandet kompliceras. Med erfarenheten från de nyligen havererade digitala nationella proven, är det uppenbart att ett genomförande av slutprov, rättning, digital inrapportering och kalibrering osv. noggrant måste stresstestas i förväg för att säkerställa funktionerna.

Förbundet vill därför betona vikten av en förlängd tidplan för införandet och omfattande informationsinsatser för att säkerställa att alla berörda parter är väl förberedda på de förändringar som föreslås.

Vi bedömer också att eleverna kommer att påverkas av framför allt de nationella slutproven genom den provstress som diskuteras i utredningens kapitel 19. Till det kommer att det innebär ett extra pedagogiskt krav på lärarna att verkligen förklara för elever och vårdnadshavare varför både elevens betyg och provresultat ändå kan kalibreras nedåt till ett lägre resultat på det slutliga meritvärdet, då det riskerar upplevas som orättvist, om än matematiskt korrekt. Den eventuella provstressen och elevers upplevelse av det nya systemet med slutprov och kalibrering till meritvärdet är något som behöver vara en del av den utvärdering och analys som måste ske av den nya betygsreformen.

Förbundet ser också att det finns en risk vid genomförandet av betygssystemet och slutproven att lärare i högre utsträckning förändrar sin undervisning mot "teaching for the test", vilket inte är önskvärt. Även detta är något som bör beaktas vid en uppföljning och utvärdering av reformen.

När det gäller systemet med fasta slutprov osv på den kommunala vuxenutbildningen (komvux) vill vi påtala att förslagen inte stämmer med det flexibla upplägg komvux:s läroplan Lvux12 föreskriver. Utbildningarna ges i olika tidsperioder och kombineras ofta med arbete. Kurser och ämnen påbörjas och slutförs vid olika tidpunkter under ett läsår och är inte kopplat till terminer på det sätt som sker i grund- och gymnasieskola. Det gör att de delar som berör komvux behöver utredas ytterligare för att bättre kunna anpassa förslagen till komvux uppdrag och utformning.

Synpunkter på respektive avsnitt

Avsnitt 9, Numerisk betygsskala 1-10 och nya betygskriterier som är stödande vid betygssättningen

Förslagen i korthet: Vid betygssättning inom grundskolan, anpassad grundskola, sameskolan, specialskolan, gymnasieskolan, anpassad gymnasieskola, kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå och anpassad utbildning på gymnasial nivå ska tio betygssteg användas, från 1 till 10. Om bedömningsunderlag saknas, t.ex. på grund av frånvaro, markeras detta med streck i betygskatalogen, vilket ger värdet 0 vid meritvärdering. Betygskriterierna ska vara desamma för alla ämnen och årskurser. De ska regleras på förordningsnivå och uttryckas på följande sätt:

- 1–3 mindre än godtagbara kunskaper
- 4–5 godtagbara kunskaper
- 6–7 goda kunskaper
- 8–9 mycket goda kunskaper
- 10 utmärkta kunskaper

Läraren ska göra en sammantagen bedömning av elevens kunskaper i förhållande till ämnets syfte och centrala innehåll och sätta det betyg som bäst motsvarar elevens kunskaper.

Förbundet tillstyrker förslagen.

Jämna och fler steg i betygsskalan

Förbundet ställer sig positivt till att införa fler steg i betygsskalan, men ser i sig inte att en sådan betygsskala medför att det blir enklare för läraren att sätta ett rättvisande och likvärdigt betyg. En mer fingradig skala kommer troligen att ställa ännu högre krav än idag på skolornas arbete med sambedömning och likvärdighet. Det kommer också att ställas högre krav på lärarna att förklara för elever och föräldrar skillnaderna i bedömning mellan de olika betygsstegen och vad som krävs för att eleven ska kunna höja sitt betyg.

Däremot ser förbundet att det är bra att den tydliga gränsen för underkänt tas bort. Även om kraven ställs på godtagbara kunskaper visar ändå stegen 1-3 att även kunskaper som inte når upp till godtagbara har ett värde. Det är också bra att det visar på olika nivåer i vad som behöver inhämtas för att nå godtagbara kunskaper. Detta kan öka motivationen hos eleverna.

Det är också positivt att betygsskala blir jämnare för betygsvärdet, där steget i antal poäng idag är alldeles för stort mellan ej godkänt F och betyget E.

Nya betygskriterier som är stödande vid betygssättningen

Av förslaget framgår följande:

"Lärarna ska vid betygssättningen inte längre utgå från en bedömning av om en elev uppfyller betygskriterierna. I stället ska lärarna vid betygssättningen utgå från en bedömning av hur elevens kunskaper förhåller sig till ämnets syfte och centrala innehåll för de olika stadierna, årskurserna eller gymnasieåren och med stöd av betygskriterierna sätta det betyg som bäst motsvarar elevens kunskaper. Elevernas kunskaper ska därmed inte längre ställas i relation till att uppfylla de olika betygskriterier som gäller utan kunskaperna ska i stället ställas i relation till ämnets syfte och centrala innehåll."

Förbundet välkomnar förslaget att lärares betyg framför allt kommer att utgöra en information om lärandet till elev och föräldrar (och så småningom arbetsgivare). En frikoppling av betygskriterierna från vilka eleven uppnår, till hur elevens kunskaper förhåller sig till innehållet i ämnet är positivt.

Avsnitt 10 och 11, Meritvärdeskalibrering

Förslag i korthet: I dagens system utgör lärarsatta betyg 100 % av elevernas meritvärde. Utredningen föreslår en modell där meritvärdet består av 70 % kalibrerade betygsvärden och 30 % individuella provresultat. Betygsvärdet ska baseras på betyg i 16 ämnen och beräknas som ett viktat genomsnitt som grund för antagning och urval till gymnasieskolan. Skolans genomsnittliga betygsvärde och provresultat jämförs och de individuella betygsvärdena kalibreras. Systemet med meritpoäng och meritpoängskompensation föreslås avskaffas.

Förbundet tillstyrker förslagen, men kan se vissa problem med dem.

Samtidigt som det är tydligt att meritvärdeskalibreringen är den modell som kommer att förhindra glädjebetyg och stärka det likvärdiga betygssystemet, finns också bekymmer med kalibreringsmodellen. Utredningen visar i **tabell 8.3 på sidan 435** i betänkandet hur det individuella betyget, provresultatet och betygsvärde efter kalibrering samt slutligt meritvärde kan se ut för 10 elever på samma skola och det är tydligt att eleverna troligen kommer att uppleva sitt kalibrerade betygsvärde och meritvärde som orättvist. Det kan bli svårt för lärare och skola att förklara resultaten och det finns risk att elevernas motivation minskar.

När det gäller kalibrering på gymnasieskolan kan olika inriktningar på program gynna eller missgynna elever, utifrån de ämnen som väljs att kalibreras. Elever som valt estetiska programmet och satsar på betyg inom det området riskerar att missgynnas, då deras ämnen inte värderas lika högt i kalibreringshänseende som andra ämnen.

Vi oroar oss också för den tidsfaktor som avser beräkningen av meritvärdet och möjligheten att få besked om antagning på gymnasieskola och högskola. Som nämnts inledningsvis är det ett flertal faktorer att ta hänsyn till innan själva meritvärdet kan beräknas, exempelvis rättning av slutprov och inrapportering av betyg. Risken finns att besked om antagning kommer så sent att eleverna har svårt att planera sin fortsatta utbildning/framtid om eleven inte når sitt önskade val.

Avsnitt 12 Förslag på hantering när betygsvärden inte kan kalibreras eller nationella slutprov inte kan genomföras

12.2 Specialskolan och resursskolor

Förslag: Sökande från specialskolan och resursskolor ska få ett meritvärde baserat på sitt genomsnittliga resultat på nationella slutprov till 50 % och sitt individuella betygsvärde till 50 %.

Förbundet tillstyrker förslaget.

Förbundet välkomnar förslaget, särskilt gällande resursskolan. Elever inom exempelvis autismspektrat kan vara högfungerande i vissa specifika ämnen, men lågpresterande i andra. Dessutom är spannet mellan eleverna oerhört stort, så att ett genomsnitt av skolans resultat med nödvändighet skulle bli icke rättvisande.

Av betänkandet framgår följande på s. 556 ff:

”Det finns risk för att ett permanent undantag för resursskolor, med tanke på att utbildningsformen inte är väldefinierad och där huvudmän kan starta nya resursskolor, riskerar att skapa incitament för att etablera fler skolor i syfte att undgå nationella slutprov och meritvärdeskalibrering.”

Det är möjligt att kommunala huvudmän kan tänka så, det får vara osagt. Men fristående resursskolor har mycket svårt att bli godkända enligt dagens bestämmelser hos Skolinspektionen. Om godkännande ges utgör en sådan skola en helt egen huvudman och urvalet av elever görs bland dem som har det allra största behovet av att gå i resursskola. Det finns alltså ingen fördel över huvud taget i att starta en fristående resursskola i syfte att undgå nationella slutprov.

12.5 Skolenheter eller program med få elever

Förslag: På grundskolor där det ett visst år går färre än sex elever i årskurs 9 eller på ett program i gymnasieskolan ska elevernas betygsvärde inte kalibreras. Elevernas meritvärden beräknas i stället som en sammanvägning av elevens betygsvärde med 50 % och elevens nationella slutprovresultat med 50 %.

Förbundet tillstyrker delvis förslaget, men önskar att gränsen höjs från sex elever till åtminstone 20.

Många av förbundets medlemmar utgörs av små skolenheter, drygt 90 procent av medlemmarna har bara en eller två enheter. Många av dessa har färre än 100 elever på grundskolan. Risken för ytterligare problem med kalibreringen och upplevda orättvisor kan uppstå just när färre elever ska få sina betygsvärden kalibrerade efter skolans genomsnitt.

Förbundet tillstyrker därför förslaget men anser att sex elever sammantaget är alldeles för få för att undvika helt missvisande resultat vid kalibreringen. Gränsen bör gå vid åtminstone 20 elever som gör slutprov.

Avsnitt 13 Förslag på betygsmodell för kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå

13.3 Meritvärdering i komvux på gymnasial nivå

Förslag: I kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå ska meritvärden beräknas enbart utifrån en elevs genomförda nationella slutprov. Det ska införas nationella slutprov i samma ämnen som i gymnasieskolan.

Förbundet avstyrker förslaget och bedömer att det bättre behöver anpassas till komvux särskilda och flexibla utformning av utbildningen.

Av läroplanen för den kommunala vuxenutbildningen LVux12 framgår följande: Vuxenutbildningen ska sträva efter flexibla lösningar när det gäller organisation, arbetssätt och arbetsformer med utgångspunkt i individens behov och förutsättningar. Den enskilda eleven bör kunna kombinera dels studier i olika delar av vuxenutbildningen, dels studier med arbete.

Komvux arbetar på ett sådant sätt att utbildningarna tar emot elever som påbörjar och slutför sina kurser vid olika tidpunkter och har inte ett tydligt läsår eller terminer på det sätt som grund- eller gymnasieskola har. Det innebär att enbart låta slutprov under vissa begränsade tillfällen utgöra möjlighet för eleverna att få sitt meritvärde inte passar utbildningens natur och läroplanens syfte med verksamheten. Det riskerar att leda till att elever försätts i vänteläge i avvaktan på sina slutprov, liksom att arbetsgivare vänder sig till annan för att snabbt fylla en plats. Alternativt att det inte går att besätta tjänsten tills eleven fullgjort sina slutprov. I så fall finns också risk att komvux inte på ett tillräckligt bra sätt uppfyller näringslivets kompetensbehov.

Samtidigt är det självfallet viktigt att även komvux har ett väl fungerande och likvärdigt betygssystem. Därför behövs en översyn av betygssystemet i kombination med någon

form av slutprov med möjlighet till kalibrering av betygen för likvärdighet. Men systemet måste också kunna ta hänsyn till den flexibilitet som krävs av utbildningen. Förbundet föreslår därför att det utreds vidare i särskild ordning, eventuellt också med ett större grepp över kommunal vuxenutbildning, likvärdighet i själva utbildningen och möjlighet att även låta fristående huvudmän driva vuxenutbildning (liknande det sätt som föreslogs i utredningen Frivux - valfrihet i vuxenutbildningen, SOU 2008:17).

17.1 Förslag om nationella prov och nationella slutprov

Förslag: Ett nytt nationellt slutprovsystem ska införas i grundskolans årskurs 9, specialskolans årskurs 10, gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå. De nationella slutprovens syfte ska vara att kalibrera betygsvärden samt ge oberoende information om elevers kunskapsnivå som kan utgöra en komponent i enskilda elevers meritvärden.

Förslag: Statens skolverk ska ansvara för en enhetlig utveckling av samtliga nationella slutprov. Detta inkluderar formulering, konstruktion och sammansättning av uppgifter till respektive prov. Dessutom ska Statens skolverk ansvara för enhetlig standardisering och efterföljande analys. Statens skolverk ska även föreskriva om hantering och genomförande av nationella slutprov. Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer ska få meddela föreskrifter om skyldighet att delta i nationella slutprov.

Förslag: Statens skolverk ska ansvara för att samtliga nationella slutprov bedöms centralt.

Förbundet tillstyrker förslagen, men är oroad över Skolverkets möjligheter att genomföra digitala slutprov med central rättning.

Förbundet tillstyrker förslagen om att införa nationella slutprov men på det sätt som framförts inledningsvis, ställer vi oss tveksamma till Skolverkets möjligheter att faktiskt genomföra dem på det sätt som föreslås. Det kräver en mycket väl utbyggd digital teknik, men även resurser för rättning och administration kring kalibreringen. Av det skälet finner förbundet att tidsramen för genomförande är alldeles för snäv. Det ska också ses mot bakgrund av ett nytt betygssystem som ska hinna implementeras hos lärarna för att kunna få en rättvisande betygssättning att kalibrera för Skolverket.

För att kunna genomföra slutprov (och även andra nationella prov) digitalt, krävs tekniska standarder så att systemen samverkar mellan deltagande skolor och skolmyndigheten som ska ta emot och rätta proven. Det är ett svårt uppdrag och har hittills inte fungerat. Det är självfallet inte skäl till att inte genomföra utredningens förslag, men manar till eftertanke och en noggrant genomförd provomgång med tydlig stresstestning innan det slutliga genomförandet. Enligt finansieringsprincipen måste det också stå klart att de investeringar som skolhuvudmännen måste göra inför genomförandet måste finansieras fullt ut.

17.1.12 Anpassningar ska beslutas av rektor och undantag ska beslutas av Skolverket

Förslag: Det ska på förordningsnivå regleras att rektor ska besluta om anpassningar vid en elevs provgenomförande. Beslutade anpassningar ska dokumenteras. Statens skolverk ska föreskriva vilka anpassningar som ska tillåtas vid provgenomförande.

Förslag: Det ska finnas möjlighet att undanta en elev från att genomföra ett nationellt slutprov. Elevers samlade provresultat beräknas då som ett genomsnitt av resultatet på de prov eleven genomfört. Statens skolverk ska ges i uppgift att hantera ansökningar och besluta om undantag från genomförande av ett eller flera nationella slutprov. Statens skolverk ska även kunna föreskriva hur ansökan ska utformas.

Förbundet tillstyrker förslagen.

Förbundet välkomnar förslagen om möjligheter till anpassningar och eventuella undantag rörande de nationella slutproven. Elever i behov av särskilt stöd riskerar i ännu högre utsträckning provstress och påverkar den som av olika skäl har svårt att genomföra provet, exempelvis vid dyslexi eller dyskalkyli.

20.1.1 Ikraftträdande och tillämpning av förslagen

Förslagen i korthet: Ändringarna i skollagen ska träda i kraft den 1 januari 2027. Ändringarna som gäller gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan ska tillämpas för första gången för utbildning som påbörjas höstterminen 2027. Ändringarna i bestämmelserna om meritvärdering i 16 kap. 30 och 34 §§ ska dock tillämpas för första gången för utbildning som påbörjas höstterminen 2030. De upphävda bestämmelserna i 16 kap. 31 och 32 §§ ska fortfarande gälla för utbildning som påbörjats före den 1 juli 2030. Ändringarna för grundskolan, anpassade grundskolan, sameskolan och specialskolan ska tillämpas för första gången för utbildning i årskurs 1–8, respektive 1–9 som påbörjas höstterminen 2028. För kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå ska ändringarna tillämpas för första gången på utbildning som påbörjas efter den 31 december 2029.

Förbundet ställer sig tveksamt till förslagen.

Förbundet kan inte nog trycka på vikten av att en så omfattande reform som omdaning av hela betygssystemet med sin därtill hörande tekniska och digitala komplexitet, får tid att implementeras och tydligt testas innan elever får sina nya betyg och slutmeritvärden.

Hänsyn måste tas till att hela skolsektorn eventuellt ska reformeras om riksdagen fattar beslut om de förslag som nu lagts fram i olika utredningar. Många av dem förutsätter varandras genomförande, andra får mer specifika och enskilda konsekvenser. Men med omtanke om huvudmän, skolledare och lärare samt inte minst eleverna, bör nya reformer införas på ett sätt som gör det möjligt att ta till sig det nya och att arbetet i skolan inte blir övermäktigt genom just reformivern. Här måste också beaktas alla de kostnader som uppstår för huvudmännen vid implementering av nya förslag, där ett bra genomförande också är beroende av finansieringen för det. Även om det tas fram stödmaterial för det nya betygssystemet och ny betygssättning, ska det också sättas i relation till alla andra stödmaterial för skolledares och lärares arbete som måste implementeras, exempelvis rörande nya läroplaner, brottsförebyggande arbete, elevhälsa och särskilt stöd, arbetet mot kränkningar med många fler förslag.

Tiden för genomförandet av en ny betygsreform måste därför få ta tid och förbundet ställer sig därför tveksamt till om den föreslagna tidsplanen är möjlig att hålla.

För Almega Utbildning

Andreas Mörck
Förbundsdirektör

Gudrun Rendling
Förbundsjurist